

Unitat Didàctica 4

EL MOVIMENT OBRER FINS LA PRIMERA GUERRA MUNDIAL

---

1. LA SOCIETAT DE CLASSES

---

2. LES CONDICIONS DE VIDA DELS OBRERS

---

3. ELS ORIGENS DEL MOVIMENT OBRER: UTOPISME I SINDICALISME

---

4. ELS MARXISME

---

5. L'ANARQUISME

---

6. LES INTERNACIONALS

A conseqüència de la industrialització apareix una nova classe social, el proletariat, que canviarà completament les estructures socials europees. Les condicions de vida que aquesta classe va haver de suportar els primers anys de revolució industrial van ser molt dures, amb llargues jornades de treball, salaris de fam i cap tipus de legislació laboral que els protegís. De la protesta obrera sorgirà un nou tipus d'exigències que s'integraran a les històriques reivindicacions populars i s'anirà configurant, al llarg del segle XIX, un moviment obrer que arribarà a plantejar alternatives al capitalisme.

1. LA SOCIETAT DE CLASSES

El procés de revolució liberal burgesa va transformar les relacions socials perquè va suprimir els privilegis i va igualar tots els homes davant la llei i la fiscalitat. D'aquesta manera va sorgir un nou Estat basat en l'existència d'individus jurídicament lliures i iguals davant de la llei. La desaparició dels privilegis d'origen feudal i de les categories jurídiques estamentals va provocar l'aparició d'enfrontaments de classe que van manifestar-se especialment en el terreny econòmic.

Des del segle XIX la principal diferència entre les persones seria la riquesa. El poder econòmic va esdevenir la categoria bàsica de definició social i va organitzar la societat

en dos grups contra posats: la burgesia (posseïdora dels mitjans de producció) i el proletariat (força de treball). Sorgia així un nou tipus de conflicte social, un conflicte de classes, que posava l'accent, més que no pas en la lluita per les llibertats polítiques (que també), en la lluita per la igualtat social.

2. LES CONDICIONS DE VIDA DELS OBRERS

La revolució industrial va provocar, en molts casos, un empitjorament de les condicions de vida dels treballadors. Les masses d'homes, de dones i d'infants que van abandonar el camp per anar cap a les grans ciutats industrials van haver de deixar els seus vells hàbits de vida i es van veure obligats a assumir-ne uns altres, que als primers temps eren més durs per a ells i, sobretot, diferents i desconeguts.

Si bé és cert que la vida al camp no havia estat mai excessivament bona, sens dubte tenia un ritme molt més humà. Per exemple, molts dies a l'hivern no es podia treballar, les hores de sol eren poques durant molts mesos de l'any i les famílies podien tenir un descans. Així mateix, les festes religioses, les fires i els mercats permetien un temps de descans i uns hàbits de sociabilitat que la nova societat industrial faria desaparèixer. Les formes de vida pageses tenien el seu propi ritme de treball; en la família els homes, les dones, el nens i els ancians ocupaven un lloc definit; i existia una tradició i una cultura pròpia del món rural que era l'única que coneixien.

A la ciutat tot això no hi era. La família va transformar-se profundament, i el vell grup familiar ampli (avis, pares, fills, nets, oncles, cosins, etc.) propi del camp i de les tasques agrícoles va anar donant pas cap a la família nuclear (pares i fills), l'única que permetien els petits habitatges i els escassos salaris industrials. Els ingressos eren tan baixos que tots els membres havien de treballar de seguida que podien: nens i vells van esdevenir una càrrega, boques de més per alimentar. Els fills, que ara ja no podien fer petites feines auxiliars com feien al camp, calia enviar-los a treballar a les fàbriques per alimentar-los.

Les velles relacions veïnals i familiars van desaparèixer, els ritmes de treball industrial ja no distingien entre l'estiu i l'hivern, i el rellotge i les sirenes de les fàbriques imposarien uns hàbits de regularitat i puntualitat desconeguts per ells fins aleshores. Finalment, tots els seus coneixements i referents culturals provenien del món rural, per tant, durant una bona etapa els nous proletaris industrials conviurien amb el desconcert per adaptar-se a una nova i difícil forma de treballar, de viure i de relacionar-se.

Així, d'aquestes masses pageses desplaçades cap a les fàbriques que es multiplicaven amb la industrialització va néixer l'obrer assalariat: el proletariat, aquell que només posseïa la seva força de treball i la seva descendència. El maquinisme va fer desaparèixer lentament la figura de l'artesà que dominava tot el procés de fabricació d'un producte i que, molts cops, venia el fruit del seu propi treball. La divisió del treball imposada arran de la revolució industrial va fer que cada obrer participés d'una petita part del procés productiu. Ja no es necessitava ni una gran especialització ni una habilitat o força singulars. Els assalariats van esdevenir la força de treball necessària

per moure màquines o manipular objectes que es comprava, per la seva abundància, a baix preu.

Segons els defensors teòrics del liberalisme econòmic, el creixement de la producció havia de portar riquesa i benestar per a tothom. En realitat, però, mentre que alguns van enriquir-se i van millorar molt el seu nivell de vida tant material com cultural, masses immenses de proletaris van ser obligats a viure en condicions infrahumanes. El desig d'obtenir el màxim benefici i de dur a terme una gran acumulació de capital per part dels empresaris va comportar no sol que hi hagués uns salaris baixos pels obrers assalariats, sinó també unes pèssimes condicions de treball.

A les fàbriques es treballaria fins al límit de l'esgotament físic, durant hores i hores (12-16 hores diàries), en unes condicions ambientals terribles, amb sorolls i fums asfixiants i cap tipus de condició higiènica. Més terrible encara era la vida dels miners del carbó, ficats en galeries estretes, sense veure la llum del sol, amb el perill constant dels enderrocaments i les explosions de gas grisú.

La vida esdevenia un seguit de feina a canvi d'uns salaris que només permetien la subsistència, si és que ho permetien. A més, es cobrava per jornada treballada o per feines a preu fet, per tant, si no hi havia feina, es feia festa o s'estava malalt, no hi havia salari. Era un fet corrent que nens i dones treballessin per completar els minsos salaris, tant a les fàbriques com a les mines amb uns salaris inferiors als dels homes – per exemple, a Anglaterra el sou dels nens equivalia a un 10% del dels homes, i el de les dones al voltant del 40%–.

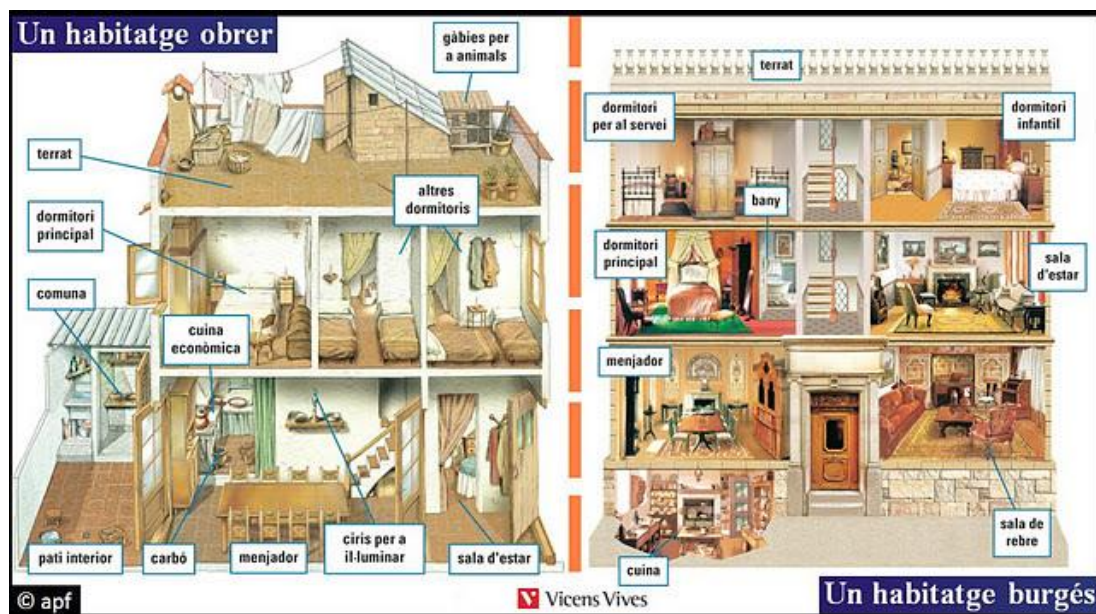

D'altra banda, la disciplina laboral era molt dura dins la fàbrica i no existia cap tipus de legislació que fixés les condicions de feina: els obrers podien ser acomiadats en el moment en que l'amo ho desitgés i els càstigs i les penalitzacions eren freqüents. La

moral burgesa imperant en el segle XIX veia als treballadors com uns mandrosos, considerava l'oci com un vici (el dels obrers, no el seu, és clar) i va elevar a virtuts gairebé sacralitzades la disciplina, la puntualitat i el treball fins a l'extenuació.

Al començament de la industrialització no hi havia cap mena de legislació laboral que regulés les mínimes condicions de treball o que garantís alguna protecció en el cas de malaltia o accident. L'Estat no donava cap protecció als obrers i tan sols intervenia quan l'ordre públic estava amenaçat per les vagues o els conflictes laborals. Les primeres lleis reguladores del treball no s'introduïren fins a 1833 quan Gran Bretanya amb la promulgació de la "Factory Bill", va introduir una legislació que regulava la inspecció sobre les condicions de treball a la indústria tèxtil anglesa.

Quan els treballadors plegaven de la feina la vida no millorava. La majoria dels obrers provenien del medi rural i havien emigrat a les ciutats industrials a la recerca de feina, fet que els va portar a instal·lar-se en barris que no tenien les condicions necessàries de salubritat i higiene.

Els habitatges obrers eren molt petits i fins a deu o dotze persones podien amuntegar-se en habitacions insalubres. A més, els carrers on es trobaven no estaven asfaltats, eren plens de fang i no comptaven amb serveis higiènics, clavegueram, ni aigua potable. Les pèssimes condicions higièniques, la fatiga, les malalties derivades de la feina, la desnutrició o les epidèmies de còlera, posaven fi aviat a la vida de les famílies obreres ja que s'estenien amb gran rapidesa.

A l'arribar als 40 o 50 anys els obrers ja eren vells (si hi arribaven). En moltes ocasions, l'alcohol era l'únic paradís permès pels treballadors, l'única manera de fugir de la crua realitat. L'alcoholisme va estendre's ràpidament en el segle XIX, i amb ell noves misèries, drames familiars, pèrdua del treball i famílies desfetes.

Aquest era el reglament d'una fàbrica tèxtil anglesa recollit al *Political Register* de 30 d'agost de 1823:

A Tyldesley, a prop de Manchester, els homes treballen, inclosa l'hora de dinar, 14 hores al dia, a una temperatura de 80 a 84 graus Fahrenheit (26,6 a 28,8 graus centígrads). La porta està tancada durant les hores de feina, excepte els trenta minuts que dura l'hora del te. Els treballadors no poden anar a buscar aigua per refrescar-se enmig de l'atmosfera sufocant de la filatura. I encara més, l'aigua de pluja està sota cademat, per ordre del patró; si no, els filadors podrien utilitzar-la.

Vet aquí les multes que els imposaven segons les infraccions comeses:

Infracció	Xílings
Filador que hagi obert una finestra	1
Filador que hagi reparat la corretja del seu tambor i hagi encès el bec del gas	2
Filador que abandoni el seu teler i es deixi el gas encès	2
Filador que encengui el gas massa aviat	1
Filador que encengui el gas massa tard al matí	2
Filador que hagi obert massa la clau del gas	1
Filador que xiuli mentre treballa	1
Filador que tingui deixalles sobre el carro	1
Filador que arribi 5 minuts després de l'últim toc de campana	1

3. ELS ORIGENS DEL MOVIMENT OBRER: UTOPISE I SINDICALISME

3A. El socialisme utòpic

Durant la primera meitat del segle XIX, la classe obrera va creixent quantitativament i, lentament, adquireix consciència que és una classe distinta amb uns interessos propis pels quals lluitar. Una sèrie de pensadors incitaren la fonamentació teòrica de les aspiracions, encara poc clares, d'un proletariat en formació. Són els qui, més tard, el marxisme anomenarà socialistes utòpics.

Davant la palesa desigualtat social que el capitalisme alimentava, proposen uns nous models socials que volen superar les diferències de classe i possibilitar una vida digna i feliç per a tothom. Tot i que entre els socialistes utòpics hi ha moltes diferències, coincideixen en alguns punts. Tots consideraven que la qüestió social era la més important de totes i que la tasca dels homes havia de ser la consecució de la felicitat i el benestar generals. Aquest objectiu el creien incompatible amb qualsevol societat que es basés en una competència entre els homes per obtenir els seus mitjans de vida. També tots ells desconfiaven de la política i dels polítics tant a l'hora de crear la nova societat com en el moment de dirigir-la.

Els principals socialistes utòpics van ser Saint-Simon, Charles Fourier, Robert Owen i Pierre Joseph Proudhon, entre d'altres.

Saint-Simon, de procedència aristocràtica, era un positivista exaltat que tenia una confiança cega en la ciència i que creia en l'existència d'una ciència social que calia reorientar. Calia traspasar la direcció de la societat de "les classes ocioses" a les noves classes productores, de manera que hi hagués una feliç associació entre capital

i treball. El saint-simonisme creu que la producció industrial, el progrés, acabarà amb l'ordre social injust, produït per la ambició malsana dels ociosos.

Charles Fourier és un crític agut de la societat burgesa que aspira a crear petites comunitats socialistes, anomenades **falansteris**, que segons ell, aniran transformant progressivament la societat. L'Estat ha de ser una federació d'associacions voluntàries i lliures. El fourierisme va aconseguir formar diversos falansteris, la majoria dels quals van fracassar. Va afirmar que *"el grau d'emancipació de la dona en una societat és el baròmetre general pel qual es mesura l'emancipació general"*.

Robert Owen va ser un gran empresari filantròpic que va preconitzar un paternalisme patronal, que ell va portar a la pràctica a la seva fàbrica de **New Larnark** en la qual vivien els treballadors amb la família en un ambient sa i eficient (amb cases dignes, escoles, teatre, hospital, etc.), tot esperant que servís d'exemple a d'altres empresaris i així reformar la societat. Les seves idees van anar evolucionant cap a un comunisme agrari i un socialisme mutualista.

El polític i historiador de la Revolució francesa **Louis Blanc** va proposar la creació de tallers cooperatius, erigits i finançats per l'Estat, i la instauració del sufragi universal, per tal de suprimir la producció capitalista i assegurar el dret dels obrers al treball. Exigia la igualtat de salaris i la unió dels interessos personals per a assolir el bé comú.

El filòsof **Étienne Cabet** va publicar la seva obra *Viatge a Icària* el 1842, que tindria una gran influència en el moviment socialista i especialment entre els anarquistes que intentarien portar a terme les seves idees en "colònies modèliques". El propi Cabet va experimentar la seva idea a Texas, però aquesta seria un fracàs per les disputes internes.

Pierre Joseph Proudhon és un figura contradictòria, procedent de l'artesanat. Va ser l'autor d'algunes frases que van tenir un ressò enorme: "la propietat és un robatori" o "Déu és el mal". Preconitza una societat en la qual el poder polític serà substituït per lliures acords entre treballadors. Per a ell, la llibertat i la igualtat són incompatibles amb un Estat centralitzat i burocràtic. Federalisme, en el camp polític, i mutualisme, en el camp social, conformaran un programa que serà considerat l'inici de l'anarquisme.

3B. El sindicalisme

Fins al decenni de 1830, és difícil de diferenciar els moviments radicals de renovació política, conseqüència de la Revolució Francesa, del nou tipus de moviment que serà l'obrerisme. Però va ser en aquesta època quan van aparèixer les primeres formes d'organització obrera i els primers mètodes de lluita industrial: vagues, sabotatges, destrucció de maquinària. Aquell proletariat en formació s'adona del caràcter específic dels seus interessos de classe, la defensa dels quals necessita la força de la unió (sindicats). A la Gran Bretanya es va anar forjant una tradició associativa, que es va consumir amb la creació del sindicat de les **Trade Unions**, mentre apareixien diverses onades de **ludisme**: destrucció de màquines. Lluitar contra la màquina era una forma primitiva de defensa del lloc de treball i una manera d'intimidat l'empresari per tal d'aconseguir millores laborals i salarials.

El ludisme va ser una resposta obrera una mica ingènua envers els excessos desequilibradors de la industrialització: el treball en sèrie i la mecanització total de la feina, que ràpidament degradà les condicions laborals. A mesura que les màquines substituïen mà d'obra feien desaparèixer la menys qualificada. Això provocava desocupació, augment de la jornada laboral, etc.

El **moviment ludista** va arribar a les ciutats industrials. Van fer vagues, van destruir màquines i van forçar els empresaris a no adquirir-ne de noves. Però el moviment era espontani i desorganitzat. Hi va haver dues onades ludistes, una a finals del segle XVIII i una altra al primer decenni del XIX a Lancashire i Midlands.

El moviment ludista es va extingir perquè va ser reprimat durament i també perquè els treballadors adquiriren consciència de classe en adonar-se que l'enemic era el capital i el patró i no pas la màquina.

Però no va ser fins a la Revolució de 1848 que el moviment obrer va manifestar-se políticament independent. Si, amb anterioritat, les reivindicacions polítiques obreres (sufragi universal, ampliació de les llibertats públiques, dret d'associació, etc.) s'havien plantejat en col·laboració amb la burgesia radical, el 1848 els treballadors de París reclamen objectius específicament obrers com l'abolició de l'explotació de l'home per l'home, pa i treball o mort i una república democràtica i social. Igualment, el **cartisme** britànic, que el 1838 va redactar la **Carta del Poble**, representa, tot i el seu fracàs, la manifestació de la voluntat obrera de transformar la societat.

4. ELS MARXISME

El marxisme, elaborat per **Karl Marx** i **Friedrich Engels**, es fonamenta, filosòficament, en la crítica a **Hegel** i la consegüent creació del materialisme dialèctic (capgirament de la idealista dialèctica hegeliana, unit a la superació del materialisme mecanicista). La dialèctica marxista veu en l'evolució i el progrés de les societats l'acció d'unes lleis socials que cal descobrir i dominar. En el **Manifest Comunista**, publicat el 1848, ja es defensa que el motor de la història és la lluita de classes. La contradicció entre amos i esclaus, senyors i vassalls, aristocràcia i burgesia ha fet avançar la història fins a arribar a l'actual antagonisme burgesia-proletariat. Aquesta oposició solament es pot resoldre amb la revolució proletària, que ha d'arrabassar el poder polític de l'Estat (que és l'instrument de les classes dominants) a la burgesia i fer-lo seu, construint la dictadura del proletariat, de la qual sorgirà un nou tipus de societat on les classes desapareixeran i, per tant, l'Estat s'extingirà, fet que donarà pas a l'autèntica llibertat, a la societat comunista.

Sigui com vulgui, el marxisme no va parlar gaire d'aquestes darreres fases revolucionàries, ja que es va centrar en l'anàlisi i crítica del capitalisme i en els mecanismes de lluita contra ell. Per a Marx, l'economia capitalista és, essencialment, explotadora, ja que es basa en l'apropiació de la **plusvàlua** (valor creat pel treball obrer, que s'afegeix als costos de producció) per part dels propietaris dels mitjans de producció. L'única manera d'evitar-ho és que aquests mitjans de producció siguin de propietat col·lectiva, i la lluita per aconseguir-ho ha de ser internacional, igual com també ho és el capitalisme (internacionalisme proletari).

El marxisme sociològic

La sociologia de Marx es fonamenta sobre dos pilars bàsics: en primer terme, en torn al materialisme; i, en segon lloc, entorn a l'alienació dels éssers humans.

El materialisme

Marx té una concepció materialista de la història en dos sentits:

- El **materialisme històric**: Marx afirma que la història és l'escenari d'una contínua lluita entre classes. Opressors (que posseeixen els mitjans de producció) i oprimits

(productors del treball) es barallen per la possessió de l'excedent de la producció. L'economia és el motor de la història i els canvis en la producció són els detonants pel canvi d'un període a un altre.

- El **materialisme dialèctic**: Es comença amb una tesi qualsevol (estat inicial històric). En tota tesi apareix una antítesi que comença a qüestionar la veracitat i condició de la tesi actual. En el moment en que l'antítesi és recolzada per una bona base ideològica i es mobilitza la ciutadania, es produeix una crisi o conflicte. El resultat del conflicte s'anomena síntesi, però en el fons, com que la història és un canvi constant, tota síntesi no és més que una nova tesi.

Per exemple, L'estat absolutista de l'Antic Règim és una tesi, a la qual apareix una antítesi anomenada Il·lustració. Quan s'enfronten, es produeix la crisi de la Revolució francesa, que ens donarà com a síntesi, l'Estat liberal. Alhora l'Estat liberal capitalista, tindrà com a antítesi al socialisme científic o comunisme, que desembocarà en un altre conflicte (Revolució Soviètica) i així successivament...

Marx analitza aquest darrer. En aquest el conflicte es dona entre la classe burgesa, o la posseïdora de les forces de producció; i els proletaris. La dinàmica provocarà que el Capitalisme caigui per les seves contradiccions. Tot i això Marx elabora la teoria de la revolució; on detalladament indica els passos a seguir: consciència de classe, revolució, dictadura del proletariat i comunisme.

L'alienació humana

L'alienació és aquella situació en la qual l'individu queda supeditat a qualsevol altre individu o institució. Marx diferencia entre diferents tipus d'alienació: la de tipus econòmic (provocada pel fet que el treballador no és l'amo del producte que fabrica, i per tant del seu treball); la política (l'estat aliena l'individu en tant que exerceix un poder coactiu sobre ell); i, la religiosa (la religió actua com a "opi del poble" i com a ideologia en tant que no mostra la realitat social i supedita l'individu a la felicitat extraterrenal i a Déu). Altres aportacions de Marx a la sociologia són la **teoria del Valor** i la **Teoria de la ideologia**. La primera es fonamenta en el fet que el burgès expropia amb el treballador part del seu treball; justament, el necessari per a augmentar els seus beneficis (la plusvàlua).

La **Ideologia** és definida per Marx com aquella distorsió de la realitat que pretén reflectir el que no és; justament, allò que fan els burgesos i les religions.

Per Marx, la ideologia dominant en una societat, o superestructura, és producte del mode de producció dominant, o infraestructura econòmica. Es tracta d'una relació dialèctica on la praxi determina la teoria, però la teoria consegüentment es veu reflectida en la praxi.

La **superestructura burgesa capitalista (Estat, Política, Filosofia, Religió, Moral, Art...)** és alienadora: respon i defensa els interessos burgesos. És per això que Marx defensa un canvi sobtat, una revolució proletària com a forma de subvertir l'ordre burgès i assolir la societat comunista.

5. L'ANARQUISME

El corrent anarquista no posseeix un cos teòric tan elaborat. Els seus fundadors, **Bakunin** i **Kropotkin** (sense oblidar la influència de Proudhon), fonamenten la seva crítica al capitalisme en consideracions sobre la injustícia i la immoralitat de l'ordre

burgès. L'estratègia revolucionària de l'anarquisme rebutja qualsevol mena de lluita política i de partits polítics. L'Estat no és una cosa a conquerir sinó a destruir i la seva desaparició donarà lloc a la societat llibertària, on la llibertat de cada individu decidirà amb qui ha d'associar-se, en el marc del federalisme. És per això que els anarquistes no volen lluitar per res que signifiqui un objectiu intermedi en el procés revolucionari (rebuig del reformisme, de l'activitat parlamentària, de les votacions, etc.).

L'anarquisme, tot i la seva gran influència en el moviment obrer en el segle XIX i inicis del segle XX, no té un cos doctrinari tan homogeni com l'elaborat per Marx i Engels per al socialisme marxista. D'aquesta manera, darrere de l'anarquisme trobem un seguit de propostes diferents, i poc connectades entre si, que responen al pensament individual dels seus ideòlegs.

La principal font d'inspiració de les idees llibertàries seria, a la primera meitat del segle XIX, l'obra del francès **Proudhon**. El seu estil vibrant, els seus escrits, la seva defensa del cooperativisme i el mutualisme i la seva relació amb grups de treballadors van fer que una part del moviment obrer estigués fortament influït pel seu pensament. Proudhon va ser el primer a afirmar que "la propietat és un robatori" i va criticar la democràcia liberal burgesa, el paper de l'Estat i les organitzacions polítiques.

Tot i el seu caràcter poc homogeni, les escoles de pensament anarquista (etimològicament "sense comandament") tindrien en comú l'exaltació de la llibertat individual i de la solidaritat social; el refús de qualsevol autoritat, especialment de l'Estat (*ni Déu, ni amo, ni patró*); la crítica de la propietat privada i la defensa de formes de propietat col·lectives; i la crítica de la societat capitalista: afirmen que una societat que no garanteix la seguretat material dels homes no pot assegurar el respecte dels seus drets fonamentals: la llibertat i la igualtat.

A grans trets, aquests serien els principis fonamentals del pensament llibertari:

- a. La crítica de la propietat privada burgesa i la defensa de la propietat col·lectiva. Així, els mitjans de producció haurien de ser una propietat de tota la comunitat o de les cooperatives d'obrers. A més, alguns autors anarquistes, com **Kropotkin**, defensarien també la propietat col·lectiva dels béns de consum i la seva distribució gratuïta entre la població.
- b. L'oposició a l'existència de l'Estat en l'acció política. El refús que fan de l'autoritat tindria el seu exponent més clar en la negació de l'Estat, que consideren que és una forma d'opressió que limitaria la llibertat humana. Proposarien la seva destrucció i la substitució per un model social basat en el lliure contacte entre els membres de la comunitat. La unió voluntària de diverses comunitats portaria al federalisme, la forma organitzativa que substituiria a l'Estat. Per la mateixa raó s'oposarien als partits i al joc parlamentari i propugnarien l'abstenció en les eleccions i es declararien apolítics, en el sentit que rebutjarien la conquesta del poder polític.
- c. La defensa de l'espontaneïtat de les masses, de l'individualisme i de l'acció directa. Els anarquistes substitueixen la idea de l'organització en partits per una exaltació de l'impuls individual i popular. Rebutgen les organitzacions jerarquitzades i són partidaris dels grups autònoms i les confederacions. Són partidaris de l'acció i la participació directa i no de la delegació de responsabilitats en representants o dirigents. No accepten les normes representatives ni parlamentàries i propugnen una democràcia directa, basada

en les assemblees i l'elecció directa. Creuen que la revolució no hauria d'estar ni dirigida ni preparada per cap partit, sinó que hauria de ser el fruit d'un aixecament espontani del poble.

6. LES INTERNACIONALS

6.1 El temps de la Primera Internacional: Marxisme i anarquisme

A mitjan segle XIX, els intents de fonamentació teòrica del moviment obrer ja disposaven d'una base social i una experiència històrica que possibilitava el naixement d'ideologies obreres revolucionàries destinades a tenir una gran influència: el **marxisme** i l'**anarquisme**. Ambdues coincidien en els seus objectius, l'emancipació del proletariat mitjançant la revolució, però diferien força en l'anàlisi històrica de les societats, el tipus de crítica a la societat burgesa i l'estratègia a seguir per tal de destruir l'ordre burgès i conquerir una societat sense classes.

Aquestes diferents concepcions ideològiques es van trobar i enfrontar a la primera organització obrera internacional: l'**Associació Internacional de Treballadors** (AIT), fundada el 1864, que aplegava sobretot l'obrerisme britànic i francès. Les diferències doctrinals i de mètodes de lluita entre Marx i els proudhonians i, més tard, entre Marx i Bakunin van impossibilitar el funcionament de l'AIT, que, després de la derrota de la **Comuna de París** (1871), va anar perdent força fins a la seva dissolució el 1876.

6.2. Anarquia i socialdemocràcia (1880-1914). La Segona Internacional

A partir de 1880, el moviment obrer entra en una nova fase. La revolució industrial arriba a noves zones geogràfiques i la concentració industrial fa que hi hagi grans agrupacions proletàries. La força de l'obrerisme es veu multiplicada per l'aparició de noves organitzacions sindicals, pel seu nombre més gran d'afiliats i pels èxits parcials aconseguits en el terreny de les condicions de treball (salari, legislació laboral, etc.).

a) L'anarcosindicalisme i la "propaganda pel fet"

Un sector important de l'anarquisme evoluciona cap a l'**anarcosindicalisme**. Aquest corrent veu en els sindicats l'organització adient per tal d'aconseguir millores en les condicions de vida i feina dels obrers i, també, per la consecució del seu objectiu estratègic (la societat llibertària) amb l'instrument de la vaga general revolucionària. Com que, de moment, les possibilitats de fer la revolució eren minses, altres grups anarquistes van desenvolupar la idea de la "**propaganda pel fet**". Segons ells, solament l'acció violenta contra persones o institucions serviria per exposar clarament davant del món la naturalesa desesperada de la situació obrera. Un grup reduït d'homes disposats a tot podia marcar el camí i incitar a la revolta tots els altres mitjançant atemptats contra els enemics de la classe obrera.

Obrers organitzats a Europa (1910-1919):

	1910	1912	1914	1916	1919
Gran Bretanya	2.400.000	3.226.000	4.199.000	4.667.000	8.024.000
Alemanya	2.960.000	3.556.000	2.271.000	1.495.000	9.000.000

França	977.000	1.064.000	1.026.000	1.026.000	5.607.000
Itàlia	817.000	864.000	902.000	701.000	1.800.000
Espanya	41.000	100.000	421.000	99.000	211.000

b) Els partits socialistes

Seguint les directrius de la desapareguda AIT, el corrent socialista va anar cristal·litzant-se en partits polítics autònoms de caràcter nacional. El proletariat alemany havia marcat el model amb la creació el 1875 del **Partit Socialdemòcrata Alemany** (SPD). Durant el decenni de 1880, en van aparèixer a la major part d'estats d'Europa, fins i tot als que tenien una forta tradició anarquista, com Itàlia o Espanya. Aquests partits socialistes van participar activament a la vida política dels seus països i van aconseguir, en molts casos, de tenir representants als parlaments. Tan sols faltava la coordinació de tots aquests esforços en una organització internacional.

c) La Segona Internacional i el revisionisme

El 1891, sobre la base dels partits obrers, neix la **Segona Internacional**. Pretenia ser un partit mundial dividit en seccions nacionals, cosa que va ser sempre una ficció. La norma va ser l'autonomia dels diferents partits nacionals i mai no es va imposar a cap partit una política que es considerés inaplicable a la seva situació concreta.

Des del primer moment, la Segona Internacional es va haver d'enfrontar amb una problemàtica nova que s'afegia a la de l'AIT (els anarquistes en van ser expulsats). En primer lloc, el capitalisme havia arribat a la seva fase monopolista, que va impulsar els estats europeus a l'expansió imperialista. Això va generar contradiccions entre aquests països de les quals no es van escapar les diferents seccions de la Internacional. A més a més, la consideració que la revolució seria imminent, fet constant en el món socialista de les darreres dècades del segle, es veia contestada per la realitat i això donarà lloc a força polèmiques teòriques.

En el si del SPD ja s'havia polemitzat sobre la total vigència dels postulats marxistes i ara es farà a la Internacional. La pràctica participativa dels socialistes a la vida política havia fet aparèixer la idea que les reformes concretes que es podien obtenir dins del règim (sufragi universal, jornada de vuit hores, impost progressiu sobre la renda, ensenyament laic, etc.) permetrien la transformació progressiva de la situació del món obrer, sense haver de fer la revolució. Aquesta actitud, coneguda amb el nom de **revisionisme**, va ser defensada teòricament per Eduard Bernstein i comportava la "revisió" (o, més aviat, abandonament) dels postulats marxistes: el socialisme ha d'esdevenir un objectiu que serà assolit no per mitjà de la violència sinó pel camí de les reformes successives de la societat capitalista.

La Internacional no va donar mai la seva aprovació oficial al revisionisme i els principis revolucionaris es van mantenir en la teoria, però a la pràctica es va imposar una actuació política moderada. Contra el revisionisme i el reformisme, sorgeix un **corrent revolucionari**, doctrinalment heterogeni, els representants del qual són **Vladimir I. Lenin** i Rosa Luxemburg. Preconitzava que els principis teòrics es portin també a la pràctica amb fidelitat al marxisme i sobre l'anàlisi de les noves situacions del capitalisme.

d) La Segona Internacional i la Guerra Mundial

Les discrepàncies a la Internacional van arribar a la màxima expressió quan es van discutir les mesures a seguir en cas de conflicte bèl·lic (la Primera Guerra Mundial es veia venir pels conflictes d'interessos entre les classes dominants de cada estat). Uns defensaven que els obrers podrien evitar la confrontació entre països. D'altres creien que el proletariat havia d'aturar la guerra i aprofitar la crisi ocasionada per derrocar el capitalisme. Tot i el que es va dir, els partits socialistes no tenien clar el que s'havia de fer en cas de guerra i, certament, no van fer gaires esforços per aclarir-ho. Quan el 1914 va esclatar la guerra, els partits socialistes van veure com les masses populars seguien les consignes de mobilització dels seus respectius governs. El "patriotisme" davant la guerra va comportar la desintegració de la Segona Internacional.

Més tard, el 1917, el triomf dels **bolxevics**, seguidors de Lenin, a la Revolució Russa, marcarà l'escissió definitiva del socialisme. Els partidaris de la revolució s'integraran a la **Tercera Internacional** o Internacional Comunista. El món socialista tindrà a partir d'ara partits socialistes i partits comunistes.

Text treball infantil

Els nens són, sense excepció, uns éssers passius meravellosament fets que si se'ls atén a temps i es manté l'atenció al llarg del procés d'educació, basant-se en un coneixement correcte de la matèria, se'ls pot procurar una formació col·lectiva de manera que adquireixin qualsevol caràcter que es desitgi. I encara que aquests éssers, com qualsevol altra espècie de la naturalesa, posseeixin innombrables variants, tots participen en aquesta qualitat de ser transformats {...} La generació present pot controlar aquestes condicions de manera que les generacions futures podran arribar a tenir, sense excepcions individuals, qualsevol caràcter que avui l'home desitgi que tingui.

Robert Owen

En mi oficio, el término medio del salario de un oficial de encuadernador es de 10 reales; y el gasto diario de una familia, suponiéndola de tres individuos, y creo que no exagero, es el siguiente:

LOS PRESUPUESTOS DE UNA FAMILIA OBRERA		
Conceptos		Céntimos
Casa		0,50
Pan, 2 kilos a 36 céntimos		0,72
Carbón, 1 kilo		0,23
Desayuno, compuesto de café y leche		0,36
Almuerzo	Garbanzos, 125 gramos	0,12
	Carne, 250 gramos	0,50
	Tocino, 72 gramos	0,15
	Verdura, medio kilo	0,08
Cena	Carne, 250 gramos	0,50
	Patatas, tres cuartos de kilo	0,12
	Aceite, 125 gramos	0,24
Varios	Luz, aceite mineral	0,10
	Jabón y varios	0,25
	Tabaco	0,10
TOTAL DIARIO		3,97

Los días laborables al año, descontados los 67 festivos, son 298, que, a razón de 2,5 pesetas de jornal, por término medio, en mi oficio dan un resultado de 745 pesetas.

Viviendo con la economía posible para no morir de hambre, una familia proletaria gasta al año 1.449,05 pesetas, y suponiendo que el jefe de familia trabaje todos los días laborales del año, gana 745. El déficit anual será de 704,05. Y téngase en cuenta que no he puesto gastos para enfermedades y para vestir (...).

Text Ludita

“Senyor: se m’ha informat que vostè és propietari d’unes quantes d’aquestes detestables màquines esquiladores. Sàpiga que si no són retirades al final de la setmana entrant, encarregaré a un dels meus lloctinents que la destrueixi. I si vostè té l’audàcia de disparar contra qualsevol dels meus homes, ells tenen ordres d’assassinar-lo a vostè i d’incendiar la casa. “

Signat: Ned Ludd, general de l’exèrcit dels justiciers (1812)

La semana laboral	
País	Horas de trabajo en la semana (1837)
Inglaterra	69
EE.UU.	78
Francia	72 a 84
Prusia	72 a 90
Suiza	78 a 84
Austria	72 a 80
Tirol	72 a 80
Sajonia	72
Baden	84
Bonn	94

Text Fourier

Es reuniran de 1500 a 1600 persones, gradualment desiguals en forma, edat i caràcter, així com en coneixements teòrics i pràctics; es procurarà que hi hagi en aquesta reunió la major varietat possible, perquè quanta major varietat existeixi en les passions i facultats de qualsevol gènere dels societaris, més fàcil serà harmonitzar-los en poc de temps...

S’haurà de, davant tot, decidir sobre la valoració dels capitals aportats mitjançant accions: terres, materials, ramats, instruments,... Totes aquestes inversions estaran representades per accions transmissibles i cupons d’accions {...} Serà necessari, abans de l’arribada de l’hivern, aconseguir que es vinculi passionalment la massa dels societaris, integrar-los en la Falange i, sobretot, aconseguir l’acord perfecte dels repartiments del benefici en raó de les tres facultats: Capital, treball i talent,...

Charles Fourier, *Traité de l’association domestique agricole*, 1822

Text Robert Owen

Qualsevol intent sobtat i coercitiu que es faci per acabar amb la misèria de la humanitat resultarà perjudicial més que beneficiós. Els esperits deuen preparar-se gradualment, mitjançant una alteració essencial de les circumstàncies que els envolten, per a aconseguir algun canvi important en la millora de la seva condició {...} s'acabarà amb la ignorància; s'impedirà que les males passions s'enforteixin; l'amabilitat i la caritat prevaldran universalment; no es coneixerà la pobresa; l'interès de cada individu estarà en estreta relació amb l'interès de tots els individus del món. No hi haurà cap contradicció entre els desitjos i les apetències dels homes. Els defectes naturals dels pocs seran àmpliament compensats per la creixent atenció i la bona voluntat cap a ells de la majoria. Ningú tindrà causa de queixa perquè cadascun posseirà sense perjudici per als altres, tot el que pugui tendir a la seva felicitat,...

Al seu degut temps es formaran comunitats que posseeixin tals caràcters, i estaran obertes de parell en parell a aquells {...} els esperits del qual puguin estar suficientment alleujats dels perniciosos efectes del vell sistema, per a permetre'ls participar de la felicitat del nou.

R. Owen, *Elocució als habitants de New Lamarck*, 1816

Text Anarquisme

L'Estat ha estat sempre el patrimoni d'una classe privilegiada qualsevol: classe sacerdotal, classe nobiliària, classe burgesa. Classe burocràtica, en fi, quan l'Estat, havent-ne esgotat totes les altres classes, cau o s'eleva, com es vulgui, a la condició de màquina {...}

Sempre garanteix el que troba: a uns, la seva riquesa; a uns altres, la seva pobresa. A uns, la llibertat basada en la propietat; a uns altres, l'esclavitud, conseqüència fatal de la seva misèria.

{La religió} ha traslladat a un cel fictici la humanitat, la justícia i la fraternitat, per a deixar en la terra el regne de la iniquitat i de la brutalitat. Ha beneït als bandits feliços. I per a fer-los més feliços encara, ha predicat la resignació i l'obediència entre les seves innombrables víctimes: els pobles. I quant més sublim semblava l'ideal que adorava en el cel, més horrible es tornava la realitat en la terra.

La base de tota l'organització política d'un país ha de ser la comuna absolutament autònoma, sempre representada per la majoria dels sufragis de tots els habitants majors. Cada país, cada nació, cada poble (petit o gran, feble o fort), cada regió, cada província i cada comuna tenen el dret absolut de disposar de la seva sort, de determinar la seva pròpia existència, d'escollir les seves aliances, d'unir-se i separar-se, d'acord amb la seva voluntat i les seves necessitats i sense cap mirament envers els supòsits drets històrics... La unió de les parts en un tot, per a ser veritable, fecunda i fort ha de ser absolutament lliure.

M. Bakunin

Reemplaçant el culte de Déu pel respecte i l'amor de la humanitat, afirmem la raó humana, com criteri únic de debò; la consciència humana com base de la justícia; la llibertat individual i col·lectiva com únic creador de l'ordre de la humanitat

La llibertat és el dret absolut de tot home i dona, major d'edat al fet que la seva consciència i raó siguin els únics responsables dels seus actes, de realitzar-los per pròpia voluntat i de no ser responsables, en conseqüència, més que enfront d'ells mateixos i a la societat de la qual formen part, però solament en el cas que hagin consentit lliurement formar part de la mateixa. [...]

Només sóc veritablement lliure quan tots els éssers humans que m'envolten, homes i dones, són igualment lliures... de manera, doncs, que quants més siguin els homes lliures que m'envolten i més profunda i àmplia sigui la seua llibertat, més extensa, profunda i àmplia el serà la meua {...} l'esclavitud d'un només entre la terra, és una ofensa contra el principi de la humanitat, és una negació de la llibertat de tots.

Bakunin, extracte de la futura societat internacional revolucionària "La Fraternitat", 1865

Ser governat, és a dir, que cada operació, transacció, cada moviment és anotat, registrat, timbrat, cotitzat, patentat,... autoritzat, postil·lat, amonestat, impedit, reformat...corregit. És, sota el pretext d'utilitat pública i en nom de l'interès general, ser reduït a la contribució, inspeccionat..., explotat, monopolitzat, robat; després, a la mínima resistència, a la primera paraula de crítica, reprimat, amenaçat, vilipendiat, vexat, tancat, afusellat, jutjat, condemnat, deportat, sacrificat, venut,... deshonrat. ¡Aquí teniu al govern, la seva justícia, la seva moral! I pensar que entre nosaltres hi ha demòcrates que pretenen que el govern és bo; socialistes que sostenen en nom de la llibertat, igualtat i fraternitat, aquesta ignominia... ¡Hipocresia!

La idea cabdal, decisiva d'aquesta revolució, no és en efecte: es va acabar l'autoritat, ni de l'església ni de l'estat, ni en la terra, ni en els diners?

S'acabat l'autoritat vol dir alguna cosa que mai s'ha vist... l'harmonia entre l'interès individual i l'interès de tots, identitat entre sobirania col·lectiva i sobirania individual.

S'acabat l'autoritat!, és a dir, deutes pagats, servituds abolides... hipoteques aixecades, despeses de culte, de la justícia i de l'Estat suprimits; crèdit gratuït, intercanvi igual, associació lliure..., educació, treball, propietat, domicili, mercaderies garantits; s'acabat l'antagonisme, la guerra, la centralització...

S'acabat l'autoritat!, és a dir a més que el contracte lliure ha substituït a la llei absolutista; la transacció voluntària a l'arbitratge de l'Estat.

Proudhon, Idea general de la Revolució en el segle XIX, 1851

L'existència i la dominació de la classe burgesa tenen per condició essencial la concentració de la riquesa en mans d'uns quants individus, la formació i increment constant del capital; i aquest, al seu torn, no pot existir sense el treball assalariat. El treball assalariat descansa exclusivament sobre la competència dels obrers entre si. Els progressos de la indústria, l'agent voluntari i passiu de la qual és la burgesia, imposen en comptes de l'aïllament dels obrers per la competència, la seua unió revolucionària per l'organització. I així, al desenvolupar-se la gran indústria, la burgesia veu trontollar-se sota els seus peus les bases sobre les quals produeix i s'apropia del produït. Produeix, abans de res, als seus propis enterradores. La seva caiguda i el triomf del proletariat són igualment inevitables.

C. Marx, *El manifest comunista*, 1848

De totes les classes que a l'hora present es troben enfrontades amb la burgesia només el proletariat és una classe veritablement revolucionària. Tots els moviments històrics han estat realitzats per minories o en profit de minories. El moviment proletari és el moviment espontani de la immensa majoria en benefici de la immensa majoria (...) La primera etapa de la revolució obrera és la constitució del proletariat en classe dominant, la conquesta de la democràcia. El proletariat se serviria de la seua supremacia política per a arrancar a poc a poc tot el capital a la burgesia, per a centralitzar tots els instruments de producció en mans de l'Estat, és a dir, del proletariat organitzat en classe dominant... Açò, naturalment, no podrà complir-se al principi sinó per una violació despòtica del dret de propietat i de les relacions burgeses de producció. Aquestes mesures...seran molt diferents en els diversos països. No obstant això, per als països més avançats les mesures següents podrien ser posades en pràctica:

1. Expropiació de la propietat territorial
2. Impost fortament progressiu
3. Abolició de l'herència
5. Centralització del crèdit en mans de l'Estat per mitjà d'un Banc Nacional
6. Centralització en mans de l'Estat de tots els mitjans de transport [...]
10. Educació pública i gratuïta de tots els nens; abolició del treball d'aquests en les fàbriques tal com es practica avui

Una vegada desapareguts els antagonismes de classes en el curs del seu desenvolupament i estant concentrada tota la producció en mans dels individus associats, llavors perdrà el poder públic el seu caràcter polític. El poder polític, parlant pròpiament, és el poder organitzat d'una classe per a l'opressió de les altres. Si el proletariat, en la seua lluita contra la burgesia, es constitueix fortament en classe; si s'erigeix per una revolució en classe dominant i com classe dominant destrueix al mateix temps que aquestes relacions de producció les condicions d'existència del antagonisme de les classes, destrueix les classes en general i, per tant, la seva pròpia dominació com classe.

Marx, *El manifest comunista*, 1848

La plusvàlua

El capitalista posa a treballar al seu obrer. En un temps determinat l'obrer realitza el treball representat pel seu salari setmanal. Suposem que el salari setmanal d'un obrer representa 3 dies de treball. En aquest cas, l'obrer que comença a treballar el dilluns, el dimecres ja ha restituit al capitalista. Deixa per això de treballar? En absolut. El capitalista ha comprat el treball d'una setmana i l'obrer ha de continuar treballant durant els dies que queden. Aquest treball excedent de l'obrer, per sobre del temps necessari per a reemplaçar el seu salari, és la font de la plusvàlua. És la font del benefici. És la font de la creixent acumulació de capital...

No és cap suposició arbitrària, perquè si el capitalista només extragués de l'obrer el treball que li ha pagat en forma de salari, a llarg termini hauria de tancar la fàbrica, perquè els seus beneficis serien iguals a zero.

F. Engels, recensió de *El capital*, 1868

CONFLICTES ENTRE MARX I BAKUNIN EN LA I INTERNACIONAL

Marx és un comunista autoritari i centralista. Vol el que nosaltres volem: el triomf de la igualtat econòmica i social, però en l'Estat i per la força de l'Estat; per la dictadura d'un govern provisional, poderós i, per dir-lo així, despòtic, això és, per la negació de la llibertat. La seva ideal econòmic és l'Estat convertit en l'únic propietari de la terra i de tots els capitals, creant la primera per mitjà d'associacions agrícoles, bé retribuïdes i dirigides pels seus enginyers civils.

Nosaltres volem aquest mateix triomf de la igualtat econòmica i social per l'abolició de l'Estat i de tot quant es cridi dret jurídic que, segons nosaltres, és la negació permanent del dret humà. Volem la reconstitució de la societat i la constitució de la unitat humana, no de dalt a baix per mitjà de qualsevol autoritat, sinó de baix dalt, per la lliure federació de les associacions obreres de tota classe emancipades del jou de l'Estat.

... Hi ha altra diferència, aquesta vegada molt personal, entre ell i nosaltres. Enemics de tot absolutisme, tant doctrinari com pràctic, nosaltres ens inclinem amb respecte no davant les teories que no podem acceptar com veritables, sinó davant el dret de cadascú a seguir i propagar les seves... No és aquest el tarannà de Marx. És tan absolut en les teories, quan pugues, com en la pràctica. A la seva intel·ligència veritablement eminent uneix dos defectes: és vanitós i gelós. Li repel·lia Proudhon, tan sols perquè aquest gran home i la seva reputació tan legítima li feien ombra {...}. Diu les meves idees, no volent comprendre que les idees no pertanyen a ningú, i que si un busca bé trobarà que precisament les millors, les més grans idees han estat sempre el treball instintiu de tot el món...

Carta de Bakunin a la seva amic Rubicone Nabruzzi, 23-VII-1872

S. M. Guillem I va dir: «Ja al febrer d'enguany hem manifestat la nostra convicció que la curació del malestar social no pot ser realitzada exclusivament a través de la repressió dels excessos dels socialdemòcrates, sinó certament mitjançant una promoció efectiva del benestar dels treballadors». D'acord amb açò, el primer de tot va ser aprovar una Llei d'assegurances d'accidents (...)

(...) Ens hem imposat millorar la posició del treballador en tres adreces. En primer lloc, donant els passos necessaris per a protegir el treball en el seu propi país enfront de la competència; en altres paraules, hem introduït tarifes proteccionistes per a defensar el treball nacional. Un segon pla, que està ja en el pensament del govern, és la millora dels impostos. El tercer pla de reformes (...) conté un suport directe als treballadors (...)

El problema real dels treballadors és la inseguretats de la seva vida; no està segur de tenir sempre treball; ni ho està d'estar sempre sa; i preveu que algun dia serà vell i incapaç de treballar. Però fins i tot si cau en la pobresa com resultat d'una llarga malaltia, estarà completament desatès amb les seves pròpies forces (...)

Però l'auxili social deixa molt a desitjar, especialment en les grans ciutats (...) Des del costat progressista, podeu cridar-la «legislació socialista»; jo prefereixo el terme «cristiana».

Discurs de Bismarck en el Reichstag, 10 de març de 1884